

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (pierwsza izba)

z dnia 14 marca 2013 r.*

Dyrektywa 93/13/EWG — Umowy konsumenckie — Umowa pożyczki hipotecznej — Postępowanie w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką — Kompetencje sądu krajowego rozpatrującego sprawę co do istoty — Nieuczciwe warunki — Kryteria oceny

W sprawie C-415/11

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Juzgado de lo Mercantil n° 3 de Barcelona (Hiszpania) postanowieniem z dnia 19 lipca 2011 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 8 sierpnia 2011 r., w postępowaniu:

Mohamed Aziz

przeciwko

Caixa d'Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa),

TRYBUNAŁ (pierwsza izba),

w składzie: A. Tizzano (sprawozdawca), prezes izby, A. Borg Barthet, M. Ilešič, J.J. Kasel i M. Berger, sędziowie,

rzecznik generalny: J. Kokott,

sekretarz: M. Ferreira, główny administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 19 września 2012 r., rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu M. Aziza przez D. Morena Triga, abogado,
- w imieniu Caixa d'Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa) przez I. Fernández de Senespladę, abogado,
- w imieniu rządu hiszpańskiego przez S. Centeno Huertę, działającą w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu Komisji Europejskiej przez M. Owsiany-Hornung, J. Baquera Cruza oraz M. van Beeka, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 8 listopada 2012 r.,

* Język postępowania: hiszpański.

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Niniejszy wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. L 95, s. 29, zwanej dalej „dyrektywą”).
- 2 Wniosek ten został przedstawiony w ramach sporu, jaki zaistniał pomiędzy M. Azizem a Caixa d’Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa) (zwaną dalej „Catalunyacaixa”) w przedmiocie ważności warunków zawartych przez strony w umowie pożyczki hipotecznej.

Ramy prawne

Prawo Unii

- 3 Zgodnie z motywem szesnastym dyrektywy:

„[M]ając na uwadze [...] [że] sprzedawca lub dostawca spełnia wymóg działania w dobrej wierze, jeżeli traktuje on drugą stronę umowy w sposób sprawiedliwy i słuszny, należyście uwzględniając jej prawnie uzasadnione roszczenia [...]”.

- 4 Artykuł 3 dyrektywy stanowi:

„1. Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.

2. Warunki umowy zawsze zostaną uznane za niewynegocjowane indywidualnie, jeżeli zostały sporządzone wcześniej i konsument nie miał w związku z tym wpływu na ich treść, zwłaszcza jeśli zostały przedstawione konsumentowi w formie uprzednio sformułowanej umowy standardowej.

[...]

3. Załącznik zawiera przykładowy i niewyczerpujący wykaz warunków, które mogą być uznane za nieuczciwe”.

- 5 Zgodnie z art. 4 ust. 1 tej samej dyrektywy:

„Nie naruszając przepisów art. 7, nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy, i z odniesieniem, w czasie wykonania umowy, do wszelkich okoliczności związanych z wykonaniem umowy oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna”.

- 6 Artykuł 6 ust. 1 dyrektywy brzmi następująco:

„Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”.

7 Artykuł 7 ust. 1 dyrektywy stanowi:

„Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców z konsumentami”.

8 W pkt 1 załącznika do dyrektywy wyliczone zostały wskazane w jej art. 3 ust. 3 warunki. Zawarte w nim zostały między innymi następujące postanowienia umowne:

„1. Warunki, których celem lub skutkiem jest:

[...]

e) nałożenie na konsumenta obowiązku wniesienia rażąco wysokiego odszkodowania w razie niewykonania przez niego zobowiązań;

[...]

q) wyłączenie lub ograniczenie prawa konsumenta do wystąpienia z powództwem lub skorzystania z innego środka zabezpieczającego, zwłaszcza zaś żądanie od konsumenta poddania sporów wyłącznie pod arbitraż nieobjęty przepisami prawa, [poprzez] bezprawne ograniczenie dostępności dowodów lub przerzucenie na konsumenta ciężaru dowodu, który w związku ze stosowanym prawem powinna dostarczyć druga strona umowy”.

Prawo hiszpańskie

9 W prawie hiszpańskim przed nieuczciwymi warunkami umownymi chroniła początkowo konsumentów Ley General 26/1984 para la Defensa de los Consumidores y Usuarios (ogólna ustawa 26/1984 w sprawie ochrony konsumentów i użytkowników) z dnia 19 lipca 1984 r. (BOE nr 176 z dnia 24 lipca 1984 r., s. 21686).

10 Ustawa ogólna 26/1984 została następnie zmieniona przez Ley 7/1998 sobre condiciones generales de la contratación (ustawę 7/1998 w sprawie ogólnych warunków umów) z dnia 13 kwietnia 1998 r. (BOE nr 89 z dnia 14 kwietnia 1998 r., s. 12304), za pomocą której transponowano dyrektywę do wewnętrznego prawa hiszpańskiego.

11 Wreszcie, w drodze Real Decreto Legislativo 1/2007 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias (królewskiego dekretu z mocą ustawy 1/2007 w sprawie reformy ogólnej ustawy w sprawie ochrony konsumentów i użytkowników oraz innych ustaw dodatkowych) z dnia 16 listopada 2007 r. (BOE nr 287 z dnia 30 listopada 2007 r., s. 49181), został przyjęty ujednolicony tekst ustawy 26/1984 ze zmianami.

12 Zgodnie z art. 82 królewskiego dekretu z mocą ustawy 1/2007:

„1. Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, oraz wszelkie praktyki, na które nie została wyrażona wyraźna zgoda, uznaje się za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodując znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron, ze szkodą dla konsumenta i użytkownika.

[...]

3. Nieuczciwy charakter postanowienia umownego ocenia się, mając na względzie charakter towarów lub usług będących przedmiotem umowy i uwzględniając wszystkie okoliczności, jakie miały miejsce w dacie zawarcia umowy, jak również wszystkie pozostałe postanowienia umowy lub innej umowy, od której przedmiotowa umowa zależy.

4. Niezależnie od postanowień powyższych ustępów, zgodnie z treścią art. 85–90 za nieuczciwe uważa się warunki umowne, które:

- a) uzależniają treść i ważność umowy od woli przedsiębiorcy,
- b) ograniczają prawa konsumenta i użytkownika,
- c) ustalają brak wzajemności umowy,
- d) nakładają na konsumenta i użytkownika obowiązek ustanowienia nieproporcjonalnych gwarancji lub też nienależnie obciążają go ciężarem dowodu,
- e) skutkują nierównowagą w stosunku do wywiązania się z umowy i jej wykonania lub
- f) są sprzeczne z regułami konkurencji i mającego zastosowanie prawa”.

13 W odniesieniu do postępowania w sprawie nakazu zapłaty Ley de Enjuiciamiento Civil (hiszpański kodeks postępowania cywilnego) w wersji obowiązującej w dniu wszczęcia procedury, która zapoczątkowała postępowanie główne, reguluje w zawartym w tytule IV księgi II rozdziale V, zatytułowanym „Egzekucja z rzeczy zabezpieczonych hipoteką lub zastawem”, a w szczególności w art. 681–698, postępowanie w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, którego dotyczy zawisły w postępowaniu głównym spór.

14 Zgodnie z art. 695 tego kodeksu postępowania cywilnego:

„1. W procedurach wymienionych w poprzednich rozdziałach dłużnik w postępowaniu egzekucyjnym może wnieść zarzut jedynie wówczas, jeśli opiera się on na następujących podstawach:

- (1) wygaśnięciu zabezpieczenia względnie zabezpieczonej wierzytelności, o ile przedłożone zostanie zaświadczenie z rejestru, z którego wynika wykreślenie hipoteki lub, w odpowiednim przypadku, prawa zastawu bez przeniesienia posiadania (prawa zastawu rejestrowego), albo akt notarialny potwierdzający wpłynięcie płatności lub wygaśnięcie zabezpieczenia;
- (2) błędzie w ustalaniu kwoty wymagalnej, jeśli zabezpieczone roszczenie stanowi saldo zamknięcia rachunku między wierzycielem i dłużnikiem w postępowaniu egzekucyjnym. Dłużnik w postępowaniu egzekucyjnym powinien przedłożyć swój egzemplarz wyciągu z konta i zarzut jest dopuszczalny tylko wtedy, jeśli ujęte w nim saldo odbiega od salda wynikającego z wyciągu z konta, przedłożonego przez wierzyciela w postępowaniu egzekucyjnym.

[...]

- (3) [...] ustanowieniu na [...] rzeczach dalszego prawa zastawu czy hipoteki [...] wpisanych [w księdze wieczystej] przed datą wpisu będącego podstawą wszczęcia postępowania egzekucyjnego, co należy stwierdzić przez sprawdzenie odpowiedniego odnotowania wpływu do ksiąg wieczystych.

2. W przypadku wniesienia zarzutu zgodnie z ust. 1 urzędnik sekretariatu sądu wstrzymuje egzekucję i wzywa strony na posiedzenie sądu, który wydał nakaz egzekucyjny, przy czym termin tego posiedzenia nie może zostać wyznaczony wcześniej niż 4 dni od wezwania. Podczas tego posiedzenia sąd wysłuchuje stanowisk stron, dopuszcza przedłożone dokumenty oraz w ciągu dwóch dni podejmuje mające postać postanowienia odpowiednie w jego przekonaniu rozstrzygnięcie [...]”.

15 Artykuł 698 kodeksu postępowania cywilnego stanowi:

„1. Rozstrzygnięcia w przedmiocie wszelkich zarzutów skierowanych przez dłużnika, przez niebędącą posiadaczem osobę trzecią lub przez osobę zainteresowaną i nieobjętych powyższymi artykułami, łącznie z zarzutami dotyczącymi nieważności tytułu, jak również wymagalności, pewności, wygaśnięcia lub wysokości wierzytelności, podejmowane są w ramach stosownego postępowania, przy czym nie prowadzi to do zawieszenia lub opóźnienia postępowania przewidzianego w niniejszym rozdziale.

[...]

2. Podnosząc zarzut zgodnie z ust. 1 lub też w ramach następującego po nim postępowania, możliwe jest zgłoszenie wniosku o zapewnienie skuteczności zapadającego w jego ramach rozstrzygnięcia poprzez zajęcie całości lub części kwoty, która ma być zapłacona wierzycielowi zgodnie z procedurą uregulowaną w niniejszym rozdziale.

Sąd zarządza wymienione zajęcie, wydając zarządzenie na podstawie przedłożonych dokumentów, jeśli uzna podniesione powody za wystarczające. Jeżeli wnioskodawca w sposób oczywisty nie dysponuje wystarczającą zdolnością płatniczą, sąd musi zażądać od niego uprzednio wystarczającego zabezpieczenia na poczet odsetek za zwłokę i ewentualnych innych roszczeń odszkodowawczych wierzyciela.

3. W przypadku gdy wierzyciel udzieli uznanego przez sąd za wystarczające zabezpieczenia kwoty, której zajęcie zarządzono w drodze postępowania wymienionego w ust. 1 powyżej, zajęcie zostaje zniesione”.

16 Artykuł 131 Ley Hipotecaria (hiszpańskiej ustawy o hipotece), której ujednolicony tekst został zatwierdzony dekretem z dnia 8 lutego 1946 r. (BOE nr 58 z dnia 27 lutego 1946 r., s. 1518) w wersji obowiązującej w czasie, gdy miały miejsce okoliczności faktyczne w postępowaniu głównym, stanowi:

„Wpisane do księgi wieczystej ostrzeżenia dotyczące złożenia wniosku o wykreślenie hipoteki lub inne wpisy, których dokonano na podstawach innych niż te mogące uzasadniać zawieszenie egzekucji, są wykreślane na podstawie postanowienia o wykreśleniu, o którym mowa w art. 133, jeśli dokonano ich już po zamieszczeniu wzmianki o wydaniu zaświadczenia o obciążeniach. Akt potwierdzający spłacenie hipoteki nie może zostać wpisany do księgi wieczystej dopóty, dopóki ww. wzmianka nie zostanie, na podstawie odpowiedniego postanowienia sądu, wykreślona”.

17 Zgodnie z brzmieniem art. 153 bis ustawy o hipotece:

„[...] strony mogą uzgodnić, że w przypadku egzekucji należną kwotą jest kwota wynikająca z wyliczenia dokonanego przez udzielającą kredytu instytucję finansową w określony przez strony na piśmie sposób.

W określonym przez strony terminie wymagalności lub po jego przedłużeniu przeprowadza się egzekucję wierzytelności zabezpieczonej hipoteką na podstawie art. 129 i 153 niniejszej ustawy oraz odpowiednich przepisów kodeksu postępowania cywilnego”.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 18 W dniu 19 lipca 2007 r. M. Aziz, obywatel marokański pracujący w Hiszpanii od grudnia 1993 r., zawarł z Catalunyacaixa mającą formę aktu notarialnego umowę pożyczki zabezpieczonej hipoteką. Będąca przedmiotem tego zabezpieczenia nieruchomość była miejscem zamieszkania jego rodziny i stanowiła jego własność od 2003 r.
- 19 Pożyczona przez Catalunyacaixa kwota wynosiła 138 000 EUR. Pożyczka ta wraz z odsetkami miała zostać spłacona w okresie 33 lat, w drodze 396 rat miesięcznych, począwszy od dnia 1 sierpnia 2007 r.
- 20 Jak wynika z przedstawionych Trybunałowi akt sprawy, w klauzuli 6 zawartej z Catalunyacaixa umowy przewidziano roczną stopę odsetek za zwłokę 18,75%, naliczanych automatycznie od niespłaconych wymagalnych kwot, bez konieczności jakiegokolwiek wezwania do wykonania świadczenia.
- 21 Ponadto w klauzuli 6 bis tej umowy stwierdzone zostało, że Catalunyacaixa może uznać za wcześniej wymagalną spłatę całości pożyczki wówczas, kiedy upłynął któryś ze wskazanych terminów, a dłużnik nie wykonał swojego zobowiązania do zapłaty bądź kapitału pożyczki, bądź odsetek z tytułu umowy pożyczki.
- 22 Wreszcie, dotycząca określenia wymagalnego długu klauzula 15 tej umowy przyznawała Catalunyacaixa nie tylko możliwość przeprowadzenia egzekucji z nieruchomości obciążonej hipoteką celem odzyskania ewentualnych należności nią zabezpieczonych, lecz również możliwość bezpośredniego przedstawienia w tym celu wyliczenia należnych do zapłaty kwot dokonanego w odpowiedniej formie zaświadczenia wskazującego wymaganą kwotę.
- 23 Mohamed Aziz spłacał systematycznie miesięczne raty od lipca 2007 r. do maja 2008 r., a począwszy od czerwca 2008 r. zaprzestał spłat. W tych okolicznościach w dniu 28 października 2008 r. Catalunyacaixa zleciła sporządzenie aktu notarialnego, w którym stwierdzona została kwota pozostającego do spłaty długu. Notariusz w oparciu o warunki umówione przez strony i zgodnie z dostarczonymi dokumentami poświadczył, że kwota pozostającego do spłaty długu wynosi 139 764,76 EUR, co odpowiadało kwocie niespłaconych rat powiększonych o odsetki umowne oraz odsetki za zwłokę.
- 24 Po bezskutecznym wezwaniu M. Aziza do zapłaty w dniu 11 marca 2009 r. Catalunyacaixa wszczęła przeciwko niemu postępowanie egzekucyjne przed Juzgado de Primera Instancia n° 5 de Martorell, żądając zapłaty 139 674,02 EUR jako roszczenia głównego, 90,74 EUR z tytułu wymagalnych odsetek oraz 41 902,21 EUR z tytułu odsetek i kosztów.
- 25 Ponieważ M. Aziz nie przedstawił swego stanowiska w sprawie, w dniu 15 grudnia 2009 r. sąd ten nakazał przeprowadzenie egzekucji. Do M. Aziza skierowano nakaz zapłaty, który nie został przezeń podważony; M. Aziz nie zajął też stanowiska w jego sprawie.
- 26 W tych okolicznościach w dniu 20 lipca 2010 r. została zorganizowana licytacja nieruchomości, na której nie złożono żadnej oferty kupna. Zgodnie zatem z przepisami hiszpańskiego kodeksu postępowania cywilnego Juzgado de Primera Instancia n° 5 de Martorell uznał, że owa nieruchomość została przysądzona [Catalunyacaixa] za 50% wartości. Sąd ten również wyznaczył dzień 20 stycznia 2011 r. jako datę, w której winno nastąpić przeniesienie posiadania nieruchomości na rzecz wybranego oferenta. Mohamed Aziz został następnie eksmitowany z miejsca zamieszkania.
- 27 Na krótko przed tym wydarzeniem, w dniu 11 stycznia 2011 r., M. Aziz złożył jednak do Juzgado de lo Mercantil n° 3 de Barcelona wniosek o uznanie w wyroku deklaratoryjnym nieważności klauzuli 15 zawartej przezeń umowy pożyczki hipotecznej ze względu na to, że stanowi ona nieuczciwy warunek umowny, a także, co za tym idzie, o uznanie za nieważne przeprowadzonego postępowania egzekucyjnego.

- 28 W tych okolicznościach Juzgado de lo Mercantil n° 3 de Barcelona przede wszystkim wyraził wątpliwości co do zgodności prawa hiszpańskiego z zakreślonymi przez dyrektywę ramami prawnymi.
- 29 W szczególności podkreślił on, że jeśli na potrzeby przeprowadzenia egzekucji przymusowej wierzyciel zdecyduje się na zajęcie nieruchomości obciążonej hipoteką, możliwości powołania się na nieuczciwy charakter jednego z zawartych w umowie pożyczki postanowień są bardzo ograniczone, ponieważ można to uczynić dopiero w ramach późniejszego postępowania co do istoty sprawy, które nie ma skutku zawieszającego. Zdaniem sądu odsyłającego w tych okolicznościach niezwykle utrudnione jest zapewnienie przez sąd hiszpański konsumentowi skutecznej ochrony w postępowaniu w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką oraz w związanym z nim postępowaniu co do istoty sprawy.
- 30 Juzgado de lo Mercantil n° 3 de Barcelona uznał ponadto, że rozstrzygnięcie zawisłego przed nim sporu wiąże się z innymi kwestiami, dotyczącymi w szczególności wykładni użytego w pkt 1 lit. e) załącznika do dyrektywy wyrażenia „warunki, których celem lub skutkiem jest nałożenie na konsumenta obowiązku wniesienia rażąco wysokiego odszkodowania w razie niewykonania przez niego zobowiązań”, a także użytego w pkt 1 lit. q) tego załącznika wyrażenia „warunki, których celem lub skutkiem jest wyłączenie lub ograniczenie prawa konsumenta do wystąpienia z powództwem lub skorzystania z innego środka zabezpieczającego”. Sąd odsyłający ma bowiem wątpliwości co do tego, czy następujące warunki umowne: zawarty w umowach długoterminowych warunek dotyczący wcześniejszej wymagalności spłaty, warunek dotyczący ustalania wysokości odsetek za zwłokę oraz warunek dotyczący jednostronnego określania przez pożyczkodawcę mechanizmu rozliczenia kwoty całego należnego długu, są zgodne z zawartymi w załączniku do dyrektywy przepisami.
- 31 W tych okolicznościach Juzgado de lo Mercantil n° 3 de Barcelona, wyrażając wątpliwości w odniesieniu do prawidłowej interpretacji prawa Unii, postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
- „1) Czy system egzekucji tytułów sądowych dotyczących dóbr obciążonych hipoteką lub zastawem ustanowiony przez art. 695 i nast. hiszpańskiego kodeksu postępowania cywilnego, zawierający ograniczenia w odniesieniu do podstaw zaskarżenia przewidziane w hiszpańskich przepisach proceduralnych, stanowi oczywiste ograniczenie ochrony konsumenta, ponieważ oznacza oczywistą formalną i materialną przeszkodę dla konsumenta w wytaczaniu powództw lub w korzystaniu z sądowych środków zaskarżenia, które zapewniałyby skuteczną ochronę praw?
- 2) Zwraca się do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej o wyjaśnienie pojęcia nieproporcjonalności w odniesieniu do:
- a) możliwości wcześniejszej wymagalności w umowach zawieranych na długi czas – w niniejszej sprawie 33 lata – z powodu niewykonania postanowień umownych w konkretnym, ograniczonym okresie;
- b) ustalania odsetek za zwłokę – w niniejszej sprawie przewyższających 18% – które są sprzeczne z kryteriami ustalania odsetek za zwłokę w innych umowach z udziałem konsumentów (kredytu konsumenckiego), które to odsetki w innych umowach z udziałem konsumentów uważane są za nieuczciwe, a które jednakże w umowach dotyczących nieruchomości nie posiadają jasno określonego przez przepisy prawa limitu, nawet w przypadkach, kiedy mają zastosowanie nie tylko do rat wymagalnych, lecz [także] do całości kwoty należnej z uwagi na wcześniejszą wymagalność;
- c) ustalania mechanizmów rozliczeń i obliczania odsetek zmiennych – zarówno zwykłych, jak i za zwłokę – stosowanych jednostronnie przez pożyczkodawcę, związanych z możliwością egzekucji z hipoteki, które nie pozwalają dłużnikowi, wobec którego prowadzona jest egzekucja, na zaskarżenie sposobu obliczenia kwoty długu w samym postępowaniu

egzekucyjnym, odsyłając go do postępowania rozpoznawczego, przy czym zanim uzyska on ostateczny wyrok, egzekucja zostanie zakończona lub dłużnik co najmniej straci mienie obciążone hipoteką lub zastawem, która to kwestia ma szczególne znaczenie w sytuacji, kiedy pożyczka została udzielona w celu nabycia mieszkania, a egzekucja oznacza eksmisję z nieruchomości?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie dopuszczalności

- 32 Catalunyacaixa i Królestwo Hiszpanii mają wątpliwości co do dopuszczalności pytania pierwszego ze względu na to, że ich zdaniem odpowiedź na nie nie może zostać przez sąd odsyłający wykorzystana w użyteczny sposób do rozstrzygnięcia zawisłego przed nim sporu. W tym względzie podnoszą one, że spór ten toczy się w ramach postępowania co do istoty sprawy, które jest autonomiczne i niezależne od postępowania w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, i dotyczy on jedynie uznania nieważności, z punktu widzenia przepisów o ochronie konsumentów, klauzuli 15 rozpatrywanej przez sąd w postępowaniu głównym umowy pożyczki. Udzielenie odpowiedzi w przedmiocie zgodności z dyrektywą postępowania w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką nie jest zatem ich zdaniem konieczne do rozstrzygnięcia tego sporu i nie ma dla niego znaczenia.
- 33 W tym kontekście Królestwo Hiszpanii i Catalunyacaixa kwestionują również dopuszczalność pytania drugiego w zakresie, w jakim zmierza ono do uzyskania wykładni pojęcia dysproporcji, w rozumieniu odpowiednich przepisów dyrektywy, w odniesieniu do warunków dotyczących wcześniejszej wymagalności w przypadku umów długoterminowych oraz warunków dotyczących ustalania odsetek za zwłokę. Królestwo Hiszpanii i Catalunyacaixa twierdzą bowiem, że warunki te pozostają bez związku z przedmiotem postępowania głównego i nie można ich również wykorzystać do oceny tego, czy klauzula 15 rozpatrywanej przez sąd w postępowaniu głównym umowy pożyczki ma nieuczciwy charakter.
- 34 W tym względzie należy przede wszystkim przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem w ramach postępowania, o którym mowa w art. 267 TFUE, opartego na wyraźnym rozdziale zadań sądów krajowych i Trybunału, ocena stanu faktycznego sprawy oraz wykładni i zastosowanie prawa krajowego należą wyłącznie do sądu krajowego. Tak samo jedynie do sądu krajowego, przed którym zawisł spór i na którym spoczywa odpowiedzialność za przyszły wyrok, należy – przy uwzględnieniu okoliczności konkretnej sprawy – zarówno ocena, czy do wydania wyroku jest mu niezbędne uzyskanie orzeczenia prejudycjalnego, jak i ocena znaczenia pytań, które zadaje Trybunałowi. W konsekwencji, jeśli zadane pytania dotyczą wykładni prawa Unii, Trybunał jest co do zasady zobowiązany do wydania orzeczenia (wyrok z dnia 14 czerwca 2012 r. w sprawie C-618/10 Banco Español de Crédito, pkt 76 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 35 Odrzucenie przez Trybunał wniosku sądu krajowego o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest więc możliwe tylko wtedy, gdy jest oczywiste, że wykładnia prawa Unii, o którą wnioskowano, nie ma żadnego związku ze stanem faktycznym lub z przedmiotem postępowania głównego, gdy problem jest natury hipotetycznej bądź gdy Trybunał nie dysponuje elementami stanu faktycznego i prawnego, które są konieczne do udzielenia użytecznej odpowiedzi na pytania, które zostały mu przedstawione (ww. wyrok w sprawie Banco Español de Crédito, pkt 77 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 36 Sytuacja taka nie zachodzi zaś w niniejszym przypadku.

- 37 Należy bowiem podnieść, że zgodnie z hiszpańskim prawem procesowym w ramach wszczętego przez Catalunyaaixa przeciwko M. Azizowi postępowania w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką dłużnik ten nie mógł zakwestionować nieuczciwego charakteru warunku podpisanej przezeń z tą instytucją kredytową umowy, na podstawie którego wszczęto postępowanie egzekucyjne, przed Juzgado de Primera Instancia n° 5 de Martorell – przed którym to sądem toczyło się postępowanie egzekucyjne – ale dopiero przed Juzgado de lo Mercantil n° 3 de Barcelona, który rozpoznaje sprawę co do istoty.
- 38 W tym kontekście, jak słusznie podniosła Komisja, pierwsze z zadanych przez Juzgado de lo Mercantil n° 3 de Barcelona pytań należy rozumieć szeroko, czyli jako zmierzające do uzyskania w istocie oceny tego, czy ze względu na ograniczenia dopuszczalnych zarzutów, jakie można podnieść w ramach postępowania w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, zgodne z dyrektywą są uprawnienia, jakie zostały przyznane rozpatrującemu sprawę co do istoty sądowi mającemu ocenić nieuczciwy charakter warunków zawartych w rozpatrywanej w postępowaniu głównym umowie, na podstawie których dochodzony jest w tym postępowaniu egzekucyjnym dług.
- 39 W tych okolicznościach, i biorąc pod uwagę, że zadaniem Trybunału jest udzielenie sądowi odsyłającemu użytecznej odpowiedzi umożliwiającej mu rozstrzygnięcie toczącego się przed nim sporu (zob. wyroki: z dnia 28 listopada 2000 r. w sprawie C-88/99 Roquette Frères, Rec. s. I-10465, pkt 18; z dnia 11 marca 2010 r. w sprawie C-384/08 Attanasio Group, Zb.Orz. s. I-2055, pkt 19), stwierdzić należy, że nie jest oczywiste, iż wykładnia prawa Unii, o której dokonanie wnosi sąd odsyłający w pytaniu pierwszym, jest pozbawiona związku ze stanem faktycznym lub z przedmiotem postępowania głównego.
- 40 Tak samo nie można wykluczyć, że wykładnia pojęcia dysproporcji w rozumieniu odpowiednich przepisów dyrektywy, których dotyczy pytanie drugie, może być użyteczna do rozstrzygnięcia zawisłego przed Juzgado de lo Mercantil n° 3 de Barcelona sporu.
- 41 Jak bowiem podkreśla rzecznik generalna w pkt 62 i 63 opinii, choć wniesione przez M. Aziza w postępowaniu głównym żądanie stwierdzenia nieważności dotyczy jedynie klauzuli 15 umowy pożyczki, wystarczy stwierdzić, po pierwsze, że zgodnie z art. 4 ust. 1 dyrektywy całościowy przegląd poszczególnych warunków umowy i ich ocena prawna może mieć wpływ na wykładnię warunku rozpatrywanego w postępowaniu głównym, i po drugie, że zgodnie z orzecznictwem Trybunału sąd krajowy ma obowiązek dokonać oceny nieuczciwego charakteru wszystkich wchodzących w zakres stosowania dyrektywy warunków umownych z urzędu, nawet jeśli nie został złożony odpowiedni wniosek, jeżeli tylko dysponuje on niezbędnymi w tym celu informacjami na temat okoliczności prawnych i faktycznych (zob. podobnie wyrok z dnia 4 czerwca 2009 r. w sprawie C-243/08 Pannon GSM, Zb.Orz. s. I-4713, pkt 31, 32; a także ww. wyrok w sprawie Banco Español de Crédito, pkt 43).
- 42 Pytania prejudycjalne są zatem w całości dopuszczalne.

Co do istoty

W przedmiocie pytania pierwszego

- 43 Poprzez pytanie pierwsze sąd odsyłający zasadniczo dąży do ustalenia, czy dyrektywę należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwia się ona przepisom państwa członkowskiego takim jak te będące przedmiotem postępowania głównego, które, choć nie przewidują w ramach postępowania w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką możliwości podniesienia zarzutów opartych na nieuczciwym charakterze warunku umowy zawartej między konsumentem a przedsiębiorcą, nie pozwalają również rozpatrującemu sprawę co do istoty sądowi właściwemu do dokonania oceny nieuczciwego charakteru takiego warunku na przyjęcie środków tymczasowych zapewniających pełną skuteczność mającego zapaść ostatecznego rozstrzygnięcia.

- 44 Aby udzielić odpowiedzi na to pytanie, należy na wstępie przypomnieć, iż ustanowiony przez dyrektywę system ochrony opiera się na założeniu, że konsument jest stroną słabszą niż przedsiębiorca, zarówno pod względem możliwości negocjacyjnych, jak i ze względu na stopień poinformowania (ww. wyrok w sprawie Banco Español de Crédito, pkt 39).
- 45 Ze względu na tę słabszą pozycję jednej ze stron art. 6 ust. 1 dyrektywy przewiduje, że nieuczciwe warunki nie będą wiążące dla konsumenta. Jak wynika z orzecznictwa, jest to przepis bezwzględnie wiążący, który zmierza do zastąpienia formalnej równowagi praw i obowiązków stron, ustanowionej w umowie, równowagą rzeczywistą, która przywraca równość stron (ww. wyrok w sprawie Banco Español de Crédito, pkt 40 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 46 W tym kontekście Trybunał wielokrotnie podkreślał, że sąd krajowy zobowiązany jest do zbadania z urzędu, czy dane warunki umowne wchodzące w zakres stosowania dyrektywy mają nieuczciwy charakter, i by dokonawszy takiego badania, zniwelował brak równowagi między konsumentem a przedsiębiorcą (ww. wyroki: w sprawie Pannon GSM, pkt 31, 32; a także w sprawie Banco Español de Crédito, pkt 42, 43).
- 47 Wypowiadając się więc w przedmiocie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożonego przez sąd krajowy orzekający w ramach postępowania kontradiktoryjnego wszczętego w następstwie sprzeciwu konsumenta od nakazu zapłaty, Trybunał stwierdził, że sąd ten zobowiązany jest przeprowadzić z urzędu dochodzenie w celu ustalenia, czy postanowienie umowne określające wyłączną właściwość miejscową sądu, zamieszczone w umowie pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem, jest objęte zakresem zastosowania dyrektywy, i jeżeli jest nim objęte – zobowiązany jest z urzędu zbadać, czy postanowienie to ewentualnie ma nieuczciwy charakter (wyrok z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie C-137/08 VB Pénzügyi Lízing, Zb.Orz. s. I-10847, pkt 56).
- 48 Tak samo Trybunał wyjaśnił, że dyrektywa sprzeciwia się przepisom państwa członkowskiego, które nie zezwalają sądowi rozpatrującemu pozew o nakaz zapłaty ocenić z urzędu, in limine litis ani na żadnym innym etapie postępowania – mimo że dysponuje on niezbędnymi w tym celu wszelkimi elementami prawnymi i faktycznymi – nieuczciwego charakteru warunku dotyczącego odsetek za zwłokę znajdującego się w umowie zawartej pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem, w braku sprzeciwu wniesionego przez tego ostatniego (ww. wyrok w sprawie Banco Español de Crédito, pkt 57).
- 49 Jednakże sprawa będąca przedmiotem postępowania głównego różni się od tych, które doprowadziły do wydania ww. wyroków w sprawie Pannon GSM i w sprawie VB Pénzügyi Lízing tym, że dotyczy ona definicji zadań sądu krajowego prowadzącego postępowanie co do istoty sprawy powiązane z postępowaniem w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, po to, aby w odpowiednim przypadku mogła zostać zapewniona skuteczność wydanego co do istoty sprawy rozstrzygnięcia uznającego za nieuczciwy warunek umowny stanowiący podstawę tytułu egzekucyjnego i, co za tym idzie, uznającego za takie również wszczęcie postępowania egzekucyjnego.
- 50 W tym względzie należy stwierdzić, że w braku harmonizacji mechanizmów krajowych egzekucji przymusowej uregulowanie kwestii zarzutów, jakie można podnieść w ramach postępowania w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką oraz uprawnień przyznanych rozpatrującemu sprawę co do istoty sądowi właściwemu do przeprowadzenia analizy zgodności z prawem stanowiących podstawę tytułu egzekucyjnego warunków umownych należą do wewnętrznego porządku prawnego państw członkowskich na mocy zasady ich autonomii proceduralnej, jednak pod warunkiem, że nie są mniej korzystne niż w przypadku podobnych spraw o charakterze krajowym (zasada równoważności) oraz że nie uniemożliwiają lub nie czynią nadmiernie utrudnionym wykonywania praw przyznanych konsumentom przez prawo Unii (zasada skuteczności) (zob. podobnie wyroki: z dnia 26 października 2006 r. w sprawie C-168/05 Mostaza Claro, Zb.Orz. s. I-10421, pkt 24; z dnia 6 października 2009 r. w sprawie C-40/08 Asturcom Telecomunicaciones, Zb.Orz. s. I-9579, pkt 38).

- 51 W odniesieniu do zasady równoważności należy stwierdzić, że Trybunał nie dysponuje żadnym elementem mogącym wzbudzać wątpliwości co do zgodności z nią przepisów będących przedmiotem sprawy przed sądem krajowym.
- 52 Z akt sprawy wynika bowiem, że hiszpański system proceduralny zakazuje sądowi prowadzącemu powiązane z postępowaniem w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką postępowanie co do istoty sprawy przyjęcia środków tymczasowych zapewniających pełną skuteczność mającego zapasć ostatecznego rozstrzygnięcia nie tylko wtedy, gdy sąd ten dokonuje, w świetle art. 6 dyrektywy, oceny nieuczciwego charakteru warunku znajdującego się w zawartej pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem umowie, lecz także wówczas, gdy sprawdza on, czy istnieje sprzeczność między takim warunkiem a krajowymi zasadami porządku publicznego, co jest w każdym razie jego zadaniem (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Banco Español de Crédito, pkt 48).
- 53 W odniesieniu do zasady skuteczności należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecnictwem Trybunału w każdym przypadku analiza kwestii, czy przepis krajowego prawa procesowego powoduje, iż stosowanie prawa Unii staje się niemożliwe lub nadmiernie utrudnione, uwzględniać musi miejsce tego przepisu w całym postępowaniu, tryb tego postępowania i jego szczególne cechy przed różnymi sądami krajowymi (zob. ww. wyrok w sprawie Banco Español de Crédito, pkt 49).
- 54 W niniejszym przypadku z przedstawionych Trybunałowi akt sprawy wynika, że zgodnie z art. 695 hiszpańskiego kodeksu postępowania cywilnego w postępowaniach w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką dłużnik w postępowaniu egzekucyjnym może wnieść zarzut jedynie wówczas, gdy dotyczy on wygaśnięcia zabezpieczenia lub zabezpieczonej wierzytelności lub błędu w ustalaniu kwoty wymagalnej, gdy zabezpieczone roszczenie stanowi saldo zamknięcia rachunku między wierzycielem i dłużnikiem w postępowaniu egzekucyjnym czy też ustanowienia dalszego prawa zastawu czy hipoteki wpisanych do księgi wieczystej przed datą wpisu obciążenia będącego podstawą wszczęcia postępowania.
- 55 Zgodnie z art. 698 tego kodeksu postępowania cywilnego rozstrzygnięcia w przedmiocie wszelkich innych podnoszonych przez dłużnika zarzutów, łącznie z tymi dotyczącymi nieważności tytułu, jak również wymagalności, pewności, wygaśnięcia lub wysokości wierzytelności, podejmowane są w ramach stosownego postępowania, przy czym nie prowadzi to do zawieszenia lub opóźnienia postępowania przewidzianego w tym rozdziale.
- 56 Ponadto zgodnie z art. 131 hiszpańskiej ustawy o hipotece wpisane do księgi wieczystej ostrzeżenia dotyczące złożenia wniosku o wykreślenie hipoteki lub inne wpisy, których dokonano na podstawach innych niż te mogące uzasadniać zawieszenie egzekucji, są wykreślane na podstawie postanowienia o wykreśleniu, o którym mowa w art. 133 tej ustawy, jeśli zostały one dokonane już po zamieszczeniu wzmianki o wydaniu zaświadczenia o obciążeniach.
- 57 Z powyższego wynika zatem, że w ramach hiszpańskiego systemu proceduralnego ostateczne przysądzenie osobie trzeciej własności nieruchomości obciążonej hipoteką ma zawsze nieodwracalny charakter, nawet jeśli nieuczciwy charakter warunku umownego kwestionowanego przez konsumenta przed sądem rozpoznającym sprawę co do istoty pociąga za sobą uznanie nieważności przeprowadzonego postępowania w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką; nie dotyczy to jedynie przypadku, w którym konsument ten wpisał do księgi wieczystej ostrzeżenie dotyczące złożenia wniosku o wykreślenie hipoteki jeszcze przed zamieszczeniem ww. wzmianki.
- 58 W tym względzie należy jednak stwierdzić, że biorąc pod uwagę przebieg i szczególne cechy rozpatrywanego w postępowaniu głównym postępowania w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, należy uznać taką ewentualność za mało prawdopodobną ze względu na to, iż istnieje znaczne prawdopodobieństwo, że dany konsument nie wpisze ostrzeżenia w wyznaczonym

w tym celu terminach albo ze względu na niezwykle szybkie przeprowadzenie danego postępowania egzekucyjnego, albo też ze względu na to, że nie zna on lub nie rozumie zakresu swoich praw (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Banco Español de Crédito, pkt 54).

- 59 Należy zatem stwierdzić, że taki system proceduralny, w ramach którego rozpoznający sprawę co do istoty sąd, do którego konsument wniósł powództwo, podnosząc w nim nieuczciwy charakter warunku umowy stanowiącego podstawę tytułu egzekucyjnego, jest pozbawiony możliwości zarządzenia środków tymczasowych skutkujących zawieszeniem lub opóźnieniem postępowania w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, podczas gdy zarządzenie takich środków jest konieczne do zapewnienia pełnej skuteczności jego ostatecznego rozstrzygnięcia, może naruszać skuteczność ochrony zamierzonej dyrektywą (zob. podobnie wyrok z dnia 13 marca 2007 r. w sprawie C-432/05 Unibet, Zb.Orz. s. I-2271, pkt 77).
- 60 Jak bowiem podniosła również rzecznik generalna w pkt 50 opinii, w braku takiej możliwości we wszystkich przypadkach, w których, tak jak w postępowaniu głównym, egzekucja z nieruchomości obciążonej hipoteką została przeprowadzona jeszcze przed wydaniem przez sąd rozpatrujący sprawę co do istoty rozstrzygnięcia uznającego stanowiący podstawę ustanowienia hipoteki warunek umowy za nieuczciwy i, co za tym idzie, uznającego przeprowadzone postępowanie egzekucyjne za nieważne, rozstrzygnięcie to pozwala na zapewnienie temu konsumentowi jedynie następczej ochrony prawnej w formie odszkodowania, co jest rozwiązaniem tylko częściowym i niedostatecznym, które nie jest ani odpowiednim, ani skutecznym środkiem do realizacji celu polegającego na zaprzestaniu stosowania tego warunku umownego – wbrew temu, co wynika z art. 7 ust. 1 dyrektywy.
- 61 Wniosek ten nasuwa się tym bardziej, gdy – tak jak w postępowaniu głównym – obciążoną hipoteką rzeczą jest mieszkanie poszkodowanego konsumenta i jego rodziny, a to dlatego, że poprzez zastosowanie tego mechanizmu ochrony konsumenta ograniczającego się do wypłaty odszkodowanie nie można przeszkodzić ostatecznej i nieodwracalnej utracie tego mieszkania.
- 62 Jak również podniósł sąd odsyłający, wystarcza więc wszczęcie przez przedsiębiorcę, jeśli spełnione są odpowiednie warunki, takiego postępowania w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, aby w efekcie pozbawić konsumentów korzyści z ochrony zamierzonej dyrektywą, co jest też sprzeczne z orzecznictwem Trybunału, według którego szczególnie cechy postępowania sądowego, toczącego się w ramach prawa krajowego pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem, nie mogą stanowić elementu mogącego wpływać na ochronę prawną, z której powinien korzystać konsument na podstawie przepisów owej dyrektywy (ww. wyrok w sprawie Banco Español de Crédito, pkt 55).
- 63 W tych okolicznościach wystarczy stwierdzić, że rozpatrywane w postępowaniu głównym przepisy hiszpańskie nie wydają się zgodne z zasadą skuteczności w zakresie, w jakim czynią niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym stosowanie ochrony, jaką dyrektywa zamierza przyznać konsumentom w ramach postępowań w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką wszczętych przez przedsiębiorców przeciwko konsumentom.
- 64 W świetle powyższego na pytanie pierwsze należy udzielić odpowiedzi, że dyrektywę należy interpretować w taki sposób, iż sprzeciwia się ona przepisom państwa członkowskiego takim jak te będące przedmiotem postępowania głównego, które, choć nie przewidują w ramach postępowania w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką możliwości podniesienia zarzutów opartych na nieuczciwym charakterze stanowiącego podstawę tytułu egzekucyjnego warunku umownego, nie pozwalają również rozpatrującemu sprawę co do istoty sądowi właściwemu do dokonania oceny nieuczciwego charakteru takiego warunku na przyjęcie środków tymczasowych, a zwłaszcza na zawieszenie tego postępowania egzekucyjnego, podczas gdy zarządzenie takich środków jest konieczne do zapewnienia pełnej skuteczności jego ostatecznego rozstrzygnięcia.

W przedmiocie pytania drugiego

- 65 Zadając drugie pytanie, sąd odsyłający chce w istocie uzyskać wyjaśnienia w przedmiocie elementów składających się na pojęcie nieuczciwego warunku z punktu widzenia art. 3 ust. 1 i 3 dyrektywy, a także jej załącznika, aby móc ocenić, czy taki właśnie charakter mają sporne w postępowaniu głównym postanowienia umowne: warunek dotyczący wcześniejszej wymagalności spłaty w przypadku umów długoterminowych, warunek dotyczący ustalania wysokości odsetek za zwłokę oraz warunek dotyczący określenia wymagalnego długu.
- 66 W tym względzie należy wyjaśnić, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem właściwość Trybunału w tym zakresie obejmuje dokonywanie wykładni pojęcia nieuczciwych postanowień umownych, o których mowa w art. 3 ust. 1 dyrektywy oraz w jej załączniku, jak też wykładni kryteriów, jakie sąd krajowy może lub powinien stosować w toku badania postanowienia umownego w świetle przepisów tej dyrektywy, przy czym zadaniem sądu krajowego jest dokonanie skonkretyzowanej kwalifikacji danego postanowienia umownego w oparciu o wskazane kryteria oraz w świetle okoliczności danej sprawy. Wynika stąd, że Trybunał powinien ograniczyć się w swej odpowiedzi do udzielenia sądowi odsyłającemu wskazówek, które ten ostatni powinien uwzględnić przy dokonywaniu oceny nieuczciwego charakteru rozpatrywanego postanowienia umownego (zob. wyrok z dnia 26 kwietnia 2012 r. w sprawie C-472/10 *Intitel*, pkt 22 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 67 Należy przy tym podnieść, że powołując się na pojęcia dobrej wiary i znacznego braku równowagi pomiędzy prawami i obowiązkami stron, art. 3 ust. 1 dyrektywy definiuje jedynie w sposób abstrakcyjny elementy, które sprawiają, iż dany warunek umowny, który nie stanowił przedmiotu indywidualnych negocjacji, ma nieuczciwy charakter (zob. wyrok z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie C-237/02 *Freiburger Kommunalbauten*, Rec. s. I-3403, pkt 19; ww. wyrok w sprawie *Pannon GSM*, pkt 37).
- 68 Jak zaś podniosła rzecznik generalna w pkt 71 opinii, aby ustalić, czy jakaś klauzula powoduje na niekorzyść konsumenta „znaczącą nierównowagę” praw i obowiązków stron wynikających z umowy, należy w szczególności wziąć pod uwagę zasady, jakie mają zgodnie z prawem krajowym zastosowanie w przypadku braku porozumienia stron w tym zakresie. Przeprowadzając taką analizę porównawczą, sąd krajowy będzie w stanie ocenić, czy i, w odpowiednim przypadku, w jakim zakresie umowa ta stawia konsumenta w sytuacji gorszej niż ta przewidziana w obowiązujących przepisach krajowych. Podobnie właściwe w tym przypadku wydaje się przeprowadzenie analizy sytuacji prawnej konsumenta pod kątem posiadanych przezeń zgodnie z prawem krajowym możliwości doprowadzenia do zaprzestania stosowania nieuczciwych warunków.
- 69 W odniesieniu następnie do kwestii, w jakich okolicznościach taka nierównowaga powstaje „w sprzeczności z wymogami dobrej wiary”, należy stwierdzić, że biorąc pod uwagę motyw szesnasty dyrektywy, i jak stwierdziła w istocie rzecznik generalna w pkt 74 opinii, sąd krajowy musi w tym zakresie sprawdzić, czy przedsiębiorca traktujący konsumenta w sposób sprawiedliwy i słuszny mógłby racjonalnie spodziewać się, iż konsument ten przyjąłby taki warunek w drodze negocjacji indywidualnych.
- 70 W tym kontekście należy przypomnieć, że załącznik, do którego odsyła art. 3 ust. 3 dyrektywy, zawiera jedynie przykładowy i niewyczerpujący wykaz warunków umownych, które mogą być uznane za nieuczciwe (zob. ww. wyrok w sprawie *Intitel*, pkt 25 i przytoczone orzecznictwo).
- 71 Ponadto zgodnie z art. 4 ust. 1 dyrektywy nieuczciwy charakter warunków umownych jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy, i z odniesieniem, w czasie wykonania umowy, do wszelkich okoliczności związanych z wykonaniem umowy (ww. wyroki: w sprawie *Pannon GSM*, pkt 39; w sprawie *VB Pénzügyi Lízing*, pkt 42). Wynika z tego, że w tej perspektywie należy również ocenić skutki, które dany warunek umowny może wywoływać w ramach

prawa znajdującego zastosowanie do tej umowy, co wymaga zbadania krajowego porządku prawnego (zob. ww. wyrok w sprawie *Freiburger Kommunalbauten*, pkt 21; postanowienie z dnia 16 listopada 2010 r. w sprawie C-76/10 *Pohotovost*, *Zb.Orz.* s. I-11557, pkt 59).

- 72 Juzgado Mercantil de lo n° 3 de Barcelona musi dokonać oceny warunków umownych, których dotyczy drugie z zadanych pytań, w świetle tych właśnie kryteriów.
- 73 W pierwszej kolejności, w odniesieniu do zawartego w umowach długoterminowych warunku dotyczącego wcześniejszej wymagalności spłaty w przypadku niewywiązywania się przez dłużnika przez ograniczony czas z ciężących na nim zobowiązań, sąd odsyłający musi sprawdzić w szczególności, jak podniosła rzeczniczka generalna w pkt 77 i 78 opinii, czy przysługiwanie przedsiębiorcy uprawnienia do uznania całej pożyczki za wymagalną jest uzależnione od niewywiązania się przez konsumenta ze zobowiązania o zasadniczym dla danego stosunku umownego znaczeniu, czy uprawnienie takie przysługuje w przypadkach, w których takie niewywiązanie się ma charakter wystarczająco poważny w stosunku do kwoty pożyczki i okresu, na który jej udzielono, czy uprawnienie to stanowi odstępstwo od mających zastosowanie w tym zakresie reguł oraz czy prawo krajowe przewiduje odpowiednie i skuteczne środki umożliwiające konsumentowi, w odniesieniu do którego stosowany jest taki warunek umowny, odwrócenie skutków tej wymagalności pożyczki.
- 74 Następnie w odniesieniu do warunku dotyczącego ustalania wysokości odsetek za zwłokę należy przypomnieć, że w świetle pkt 1 lit. e) załącznika do dyrektywy w związku z art. 3 ust. 1 i z art. 4 ust. 1 dyrektywy sąd odsyłający winien w szczególności sprawdzić, jak podkreśliła rzeczniczka generalna w pkt 85–87 opinii, po pierwsze, jakie przepisy krajowe regulują łączący strony stosunek w sytuacji, gdy ani w zawartej między nimi umowie, ani w tego rodzaju umowach zawieranych z konsumentami nie zostało zawarte żadne porozumienie szczególne, oraz po drugie, ile wynosi w porównaniu z odsetkami ustawowymi stopa ustalonych odsetek za zwłokę, po to, by ustalić, czy jest ona odpowiednia do zapewnienia realizacji urzeczywistnianych za pomocą stopy ustawowej w danym państwie członkowskim celów i nie wykracza poza to, co jest konieczne do ich osiągnięcia.
- 75 W odniesieniu wreszcie do warunku dotyczącego jednostronnego określania przez pożyczkodawcę kwoty należnego jeszcze długu, powiązanego z możliwością wszczęcia postępowania w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, należy stwierdzić, że biorąc pod uwagę treść pkt 1 lit. q) załącznika do dyrektywy oraz kryteria określone w jej art. 3 ust. 1 oraz w art. 4 ust. 1, sąd odsyłający winien w szczególności ocenić, czy i, w odpowiednim przypadku, w jakim zakresie rozpatrywany warunek stanowi odstępstwo od reguł mających zastosowanie w przypadku braku porozumienia stron, efektem czego, biorąc pod uwagę przysługujące mu środki procesowe, utrudnione zostają dostęp konsumenta do wymiaru sprawiedliwości i korzystanie przezeń z prawa do obrony.
- 76 W świetle powyższego na pytanie drugie należy odpowiedzieć, że:
- art. 3 ust. 1 dyrektywy należy interpretować w taki sposób, iż:
 - pojęcie znaczącej nierównowagi na niekorzyść konsumenta należy oceniać, przeprowadzając analizę przepisów krajowych mających zastosowanie w przypadku braku porozumienia stron, aby ocenić, czy i, w odpowiednim przypadku, w jakim zakresie postanowienia umowne stawiają konsumenta w sytuacji gorszej niż ta przewidziana w obowiązujących przepisach krajowych. Podobnie właściwe w tym względzie wydaje się przeprowadzenie analizy sytuacji prawnej konsumenta pod kątem posiadanych przezeń zgodnie z prawem krajowym możliwości doprowadzenia do zaprzestania stosowania nieuczciwych warunków;
 - aby ustalić, czy ta nierównowaga powstaje „w sprzeczności z wymogami dobrej wiary”, należy sprawdzić, czy przedsiębiorca traktujący konsumenta w sposób sprawiedliwy i słuszny mógłby racjonalnie spodziewać się, iż konsument ten przyjąłby dany warunek w drodze negocjacji indywidualnych.

- Artykuł 3 ust. 3 dyrektywy należy interpretować w taki sposób, że załącznik, do którego odsyła ten przepis, zawiera jedynie przykładowy i niewyczerpujący wykaz warunków umownych, które mogą być uznane za nieuczciwe.

W przedmiocie kosztów

- ⁷⁷ Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (pierwsza izba) orzeka, co następuje:

- 1) Dyrektywę Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w taki sposób, iż sprzeciwia się ona przepisom państwa członkowskiego takim jak te będące przedmiotem postępowania głównego, które, choć nie przewidują w ramach postępowania w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką możliwości podniesienia zarzutów opartych na nieuczciwym charakterze stanowiącego podstawę tytułu egzekucyjnego warunku umownego, nie pozwalają również rozpatrującemu sprawę co do istoty sądowi właściwemu do dokonania oceny nieuczciwego charakteru takiego warunku na przyjęcie środków tymczasowych, a zwłaszcza na zawieszenie tego postępowania egzekucyjnego, podczas gdy zarządzenie takich środków jest konieczne do zapewnienia pełnej skuteczności jego ostatecznego rozstrzygnięcia.
- 2) W świetle powyższego na pytanie drugie należy odpowiedzieć, że art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w taki sposób, iż:
 - pojęcie znaczącej nierównowagi na niekorzyść konsumenta należy oceniać, przeprowadzając analizę przepisów krajowych mających zastosowanie w przypadku braku porozumienia stron, aby ocenić, czy i, w odpowiednim przypadku, w jakim zakresie postanowienia umowne stawiają konsumenta w sytuacji gorszej niż ta przewidziana w obowiązujących przepisach krajowych. Podobnie właściwe w tym względzie wydaje się przeprowadzenie analizy sytuacji prawnej konsumenta pod kątem posiadanych przezeń zgodnie z prawem krajowym możliwości doprowadzenia do zaprzestania stosowania nieuczciwych warunków;
 - aby ustalić, czy ta nierównowaga powstaje „w sprzeczności z wymogami dobrej wiary”, należy sprawdzić, czy przedsiębiorca traktujący konsumenta w sposób sprawiedliwy i słuszny mógłby racjonalnie spodziewać się, iż konsument ten przyjąłby dany warunek w drodze negocjacji indywidualnych.
 - Artykuł 3 ust. 3 dyrektywy 93/13 należy interpretować w taki sposób, że załącznik, do którego odsyła ten przepis, zawiera jedynie przykładowy i niewyczerpujący wykaz warunków umownych, które mogą być uznane za nieuczciwe.

Podpisy